

unity of concepts of the economic security; formal logic – for description of main mechanisms and tools in system of investment security system of the enterprise. **Results.** It is shown the essence of economic security, allocated ten theoretical approaches to the definition of the concept (informational approach, the analysis of risk management, functional approach, the approach to protect the company's interests, subjective-objective approach, the approach of development potential of the enterprise, organizational approach, system-activity approach and systematic approach), considered as the most important methods – systematic, situational, functional, process and cyclical. Levels of decomposition economic security concepts from the enterprise point of view as a control object is considered. Approach to definition of the category «investment component of economic security» is created. The investment security elements of the enterprise are considered, in particular, the subject, object, objectives, functions, principles, objectives, control system. The states (levels) of the enterprise security are classified. The technology to ensure the security of the investment business entity in the form of five stages it is shown, as well as the relevant processes and tools. **Originality.** The necessity of taking into account the investment component in the practice of economic security, the scheme of organizational changes in the management structure to ensure effective management of sustainable development of industrial enterprise is offered. **Conclusion.** Investment security enterprise level has a significant impact on its financial and economic indicators. Communication investments and economic security requires further study to determine the portion of the forward and reverse links, parameters, assessment, forecasting methods. Therefore, the basis for future research will be to develop a comprehensive system of safety evaluation of the investment, taking into account the advantages and disadvantages of the considered techniques and the use of diverse indicators to measure the financial activities of the enterprise, which can be tested for different user groups.

Key words: security; economic security; investment component of economic security; elements of investment security; condition security.

Одержано редакцією: 12.01.2016
Прийнято до публікації: 20.01.2016

УДК 338:336.221

ВЛАСЮК Тарас Олександрович,
к.е.н., начальник відділу навчально-наукового
та методичного забезпечення, Інститут вищих
керівних кадрів Національної Академії державного
управління (ІВКК НАДУ) при Президентові
України, м. Київ, Україна

ЕКСПОРТНІ ЧИННИКИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Встановлено, що конкурентоспроможність вітчизняних експортерів формується під впливом складних умов макроекономічної та макрофінансової розбалансованості національної економіки, а також збереженням низки деструктивних чинників, які істотно знижують рівень конкурентоспроможності вітчизняних виробників. Визначено напрями підвищення конкурентоспроможності у сфері зовнішньоторговельних відносин та запровадження механізмів розширення конкурентоспроможних на зовнішньому ринку виробництв. Виявлено основні тенденції, що засвідчують зниження конкурентоспроможності експортерів. Обґрунтовано, що задля підвищення конкурентоспроможності національної економіки потрібно удосконалити напрями співробітництва з ЄС для чого потрібно орієнтуватись досягнення паритету в економічних взаємостосунках. Доведено, що застосування цілеспрямованої державної політики у поєднанні з фінансовим потенціалом міжнародних фінансових організацій та інституційних інвесторів дозволить отримати вагомі переваги для українських експортерів.

Ключові слова: експорт, конкурентоспроможність, зовнішній ринок, зовнішньоторговельні відносини, міжнародна конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Забезпечення конкурентоспроможності у сфері зовнішньоторговельних відносин визначено пріоритетом у низці програмних документів системи виконавчої влади України. Ознакою прогресивних перетворень в національній економіці має стати реально діюча система прийняття та реалізації відповідних рішень. Проте реалізація цього пріоритету гальмується низкою перешкод серед яких потрібно відзначити процедурні обтяження зовнішньоторговельної діяльності, недостатнім фінансуванням експортної діяльності, структурними проблемами зовнішньоторговельного співробітництва на фоні зниження можливостей економічного відновлення України в умовах зовнішньої агресії. Зважаючи на це напрями підвищення конкурентоспроможності у сфері зовнішньоторговельних відносин та запровадження механізмів розширення конкурентоспроможних на зовнішньому ринку виробництв є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток зовнішньої торгівлі виступає важливим драйвером економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності України. Дослідженню теоретичних аспектів розвитку національної конкурентоспроможності [1–3] та практичних аспектів її підвищення національними експортерами присвячено багато досліджень українських науковців [4–5]. При цьому не знижується актуальність наукового переосмислення сучасних реалій та перспектив для розвитку експортних чинників підвищення конкурентоспроможності економіки України, зміцненні експортного потенціалу та досягнення якісних показників у торгівлі в нових умовах глобального розвитку. Крім цього в умовах зовнішньої агресії проти України, від збереження експортного потенціалу залежать можливості підтримання соціально-економічної динаміки, що вказує на його стратегічну роль в економічному відновленні України.

Мета статті. Метою статті є розроблення напрямів державної політики підвищення міжнародної конкурентоспроможності експортних вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкурентоспроможність вітчизняних експортерів формується під впливом складних умов макроекономічної та макрофінансової розбалансованості національної економіки, а також збереженням низки деструктивних чинників, які істотно знижують рівень конкурентоспроможності вітчизняних виробників, зокрема:

- зниження загального потенціалу до економічного відновлення в умовах військової агресії проти України. Слід відзначити, що українська економіка ще не досягла рівня докризового 2008 р. навіть у період відносної стабільності 2011 – 2012 рр, а в умовах розгортання військового конфлікту економічне згортання ще й прискорилось (рис. 1).

З урахуванням спаду у 2014 р. (-6,8 %), реальний ВВП України у 2014 р. складе лише 83,8 % від рівня 2008 р. У цьому зв'язку потенціал зовнішніх ринків для реалізації національної продукції може виступити важливим компенсаторним чинником збереження економічної динаміки;

- звуження експортного потенціалу для економічного відновлення через низьку здатність національної економіки диверсифікувати залежність від кон'юнктури зовнішніх ринків за рахунок розширення внутрішнього ринку. Від'ємне сальдо поточного рахунку, яке зберігається протягом тривалого періоду часу в Україні, демонструє не тільки проблему товарної спеціалізації, а й утворює потужну макроекономічну пастку (рис. 2 – 3). І хоча з 2014 р. очікується корекція торговельних потоків, вона не знижує актуальності диверсифікації та розширення вітчизняного експорту.

Зважаючи, що зростання світової економіки прогнозується найближчими роками на рівні 3,3 – 4,0 % [8], для України відкриваються нові можливості розширення експортної товарної торгівлі, що при цьому не знижує масштабність викликів та рівень випробування конкурентоспроможності вітчизняних експортерів;

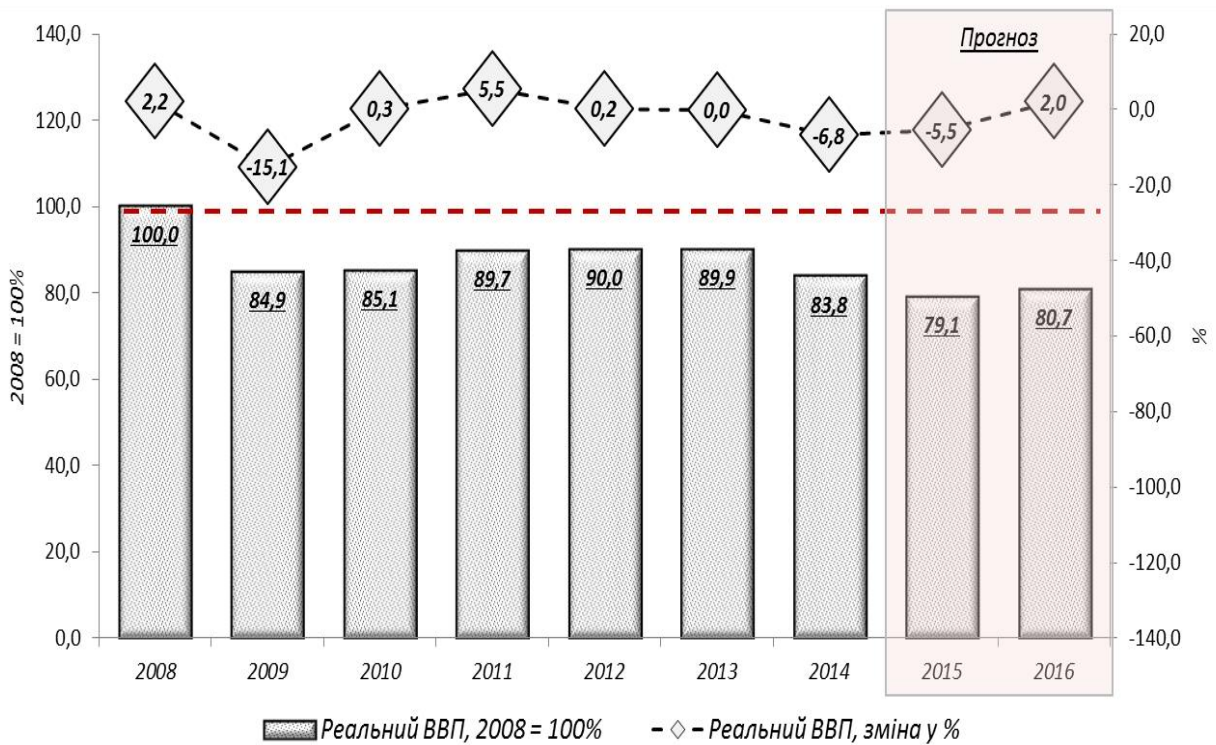

Рис. 1. Динаміка реального ВВП України у 2008 – 2016 рр., у % та відносно 2008 р.
Джерело: складено за [6]

Оцінювання структурно-динамічних показників зовнішньої торгівлі засвідчує системне втрачання зовнішніх ринків України в умовах низьких можливостей імпортозаміщення за низкою ключових сегментів продукції машинобудування та готової продукції. У 2014 рр. товарний експорт скоротився на 20,9 % відносно 2011 р., а імпорту на 35,9 %. Від’ємне сальдо товарної торгівлі у 2011 – 2014 рр. сукупно склало 39,3 млрд дол. США.

Рис.2. Динаміка рахунку поточного балансу України у 2008 – 2016 рр., % до ВВП
Джерело: складено за [6].

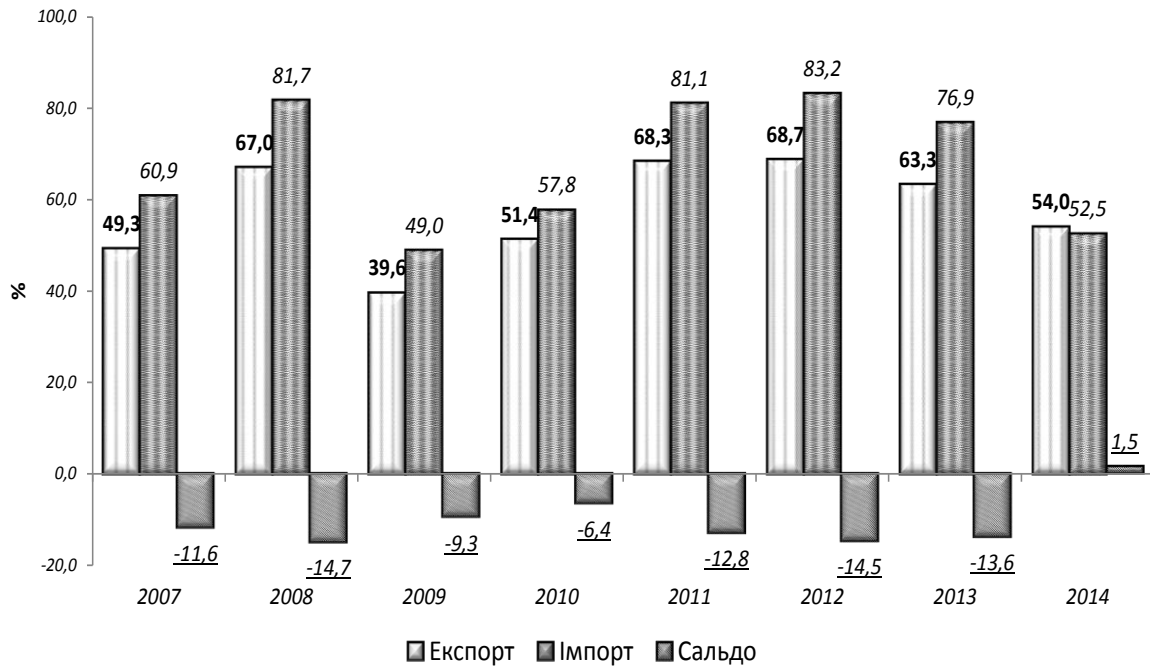

Рис. 3. Динаміка зовнішньої товарної торгівлі України у 2007 – 2014 рр., млрд. дол. США
Джерело: складено за даними [7].

Розвантаження нагромаджених дисбалансів дозволить сформувати необхідний фінансовий ресурс для забезпечення інноваційного розвитку та скоротити відставання у конкурентній боротьбі.

За підсумками 2014 р. зовнішньоторговельний оборот України склав 106,6 млрд дол. США, що на 24,0 % менше рівня 2013 р. (на 28,0 % менше рівня 2008 р.). Фактично обсяги торгівлі понизились до рівня 2007 р. Результати 2014 р. є невтішними практично для всіх вітчизняних експортерів. Зниження експортної виручки провідними експортоорієнтованими галузями продовжило середньостроковий тренд 2012 – 2013 рр. Обсяг експортної виручки у 2014 р. виявився на 19,0 % нижчим за рівень 2008 р. [5].

Серед основних тенденцій, що засвідчують зниження конкурентоспроможності експортерів слід відзначити.

1. Погіршення структурних характеристик технологічності експорту. Небезпечними викликами економічній безпеці є зміни у структурі експортних товарних поставок за рівнем технологічності (рис.4). За підсумками 2014 р. значно зросла частка низькотехнологічних товарів (до 26,0 %, або 14 млрд дол. США, що на третину більше рівня 2008 р.), натомість високотехнологічні та середньо-високотехнологічні товари разом склали лише 19,2 % (при чому зниження виручки від рівня 2008 р. склало майже 35,0 %).

Зниження поставок технологічного експорту відбулось в основному через торговельні протистояння із РФ, на ринок якої орієнтовані вітчизняні виробники сектору машинобудування (у 2014 р. експортна виручка сектору машинобудування знизилась на 30,4 %). В цілому відновлюється тенденція до заміщення технологічних сегментів вітчизняного експорту нетехнологічними товарними позиціями (низькотехнологічні та середньо-низькотехнологічні товари у 2014 р. становили 68,0 % товарного експорту).

При цьому потрібно відзначити, що за експортом сільськогосподарської продукції дедалі більше закріплюється роль компенсаторного чинника у кризові періоди (рис. 5). Так, у періоди найбільшого падіння обсягів загального експорту, відповідна продукція діставала рекордних значень – у 2009 р. та 2014 р.

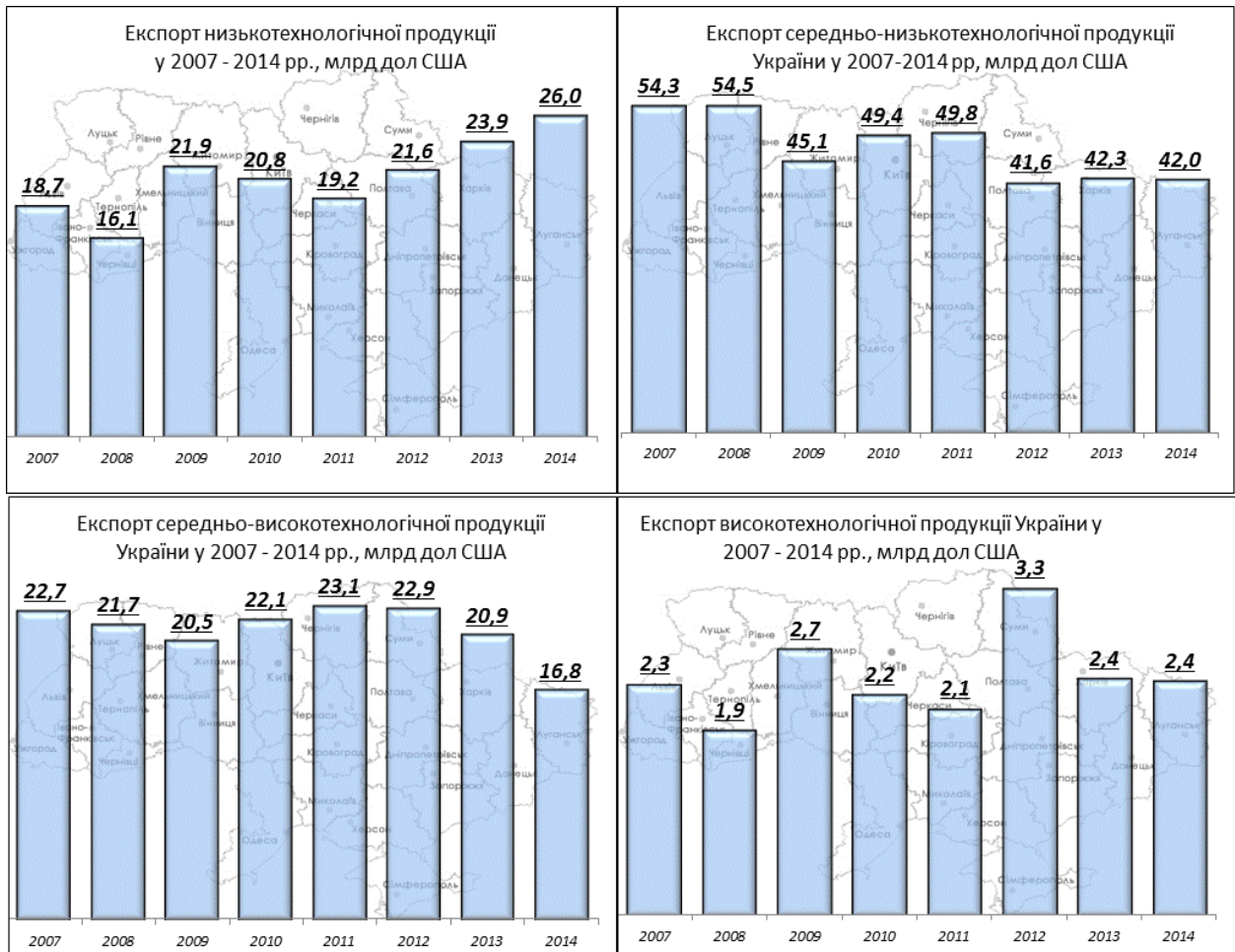

Рис. 4. Динаміка технологічної структури експорту України у 2007 – 2014 рр., млрд. дол. США
Джерело: складено за [7]

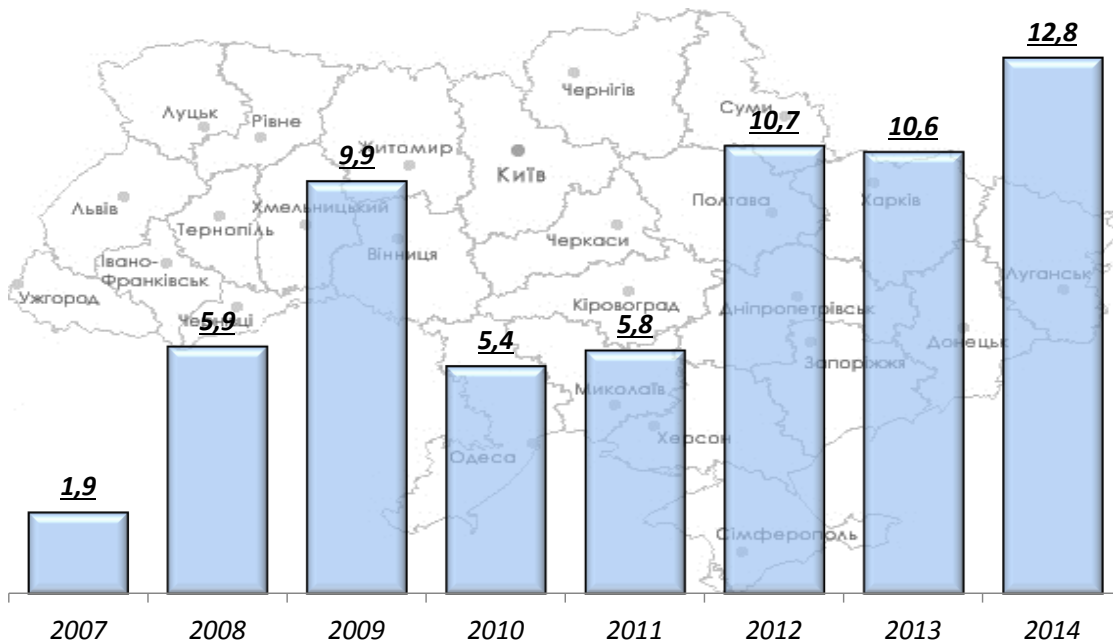

Рис. 5. Динаміка експорту сільськогосподарської і харчової продукції України у 2007 – 2014 рр., млрд. дол. США
Джерело: [7]

2. Зниження рівня промислової переробки товарного експорту. Динаміка зовнішньоторговельного співробітництва демонструє глибоку невідповідність структури експортних поставок національним інтересам України. За підсумками 2014 р. на 5,2 млрд дол. США до 18,7 млрд дол. США скоротився обсяг реалізації продукції кінцевого споживання, при цьому частка таких товарів у структурі поставок скоротилась до 34,6 % (39,5 % – у 2012 р.) (рис. 6).

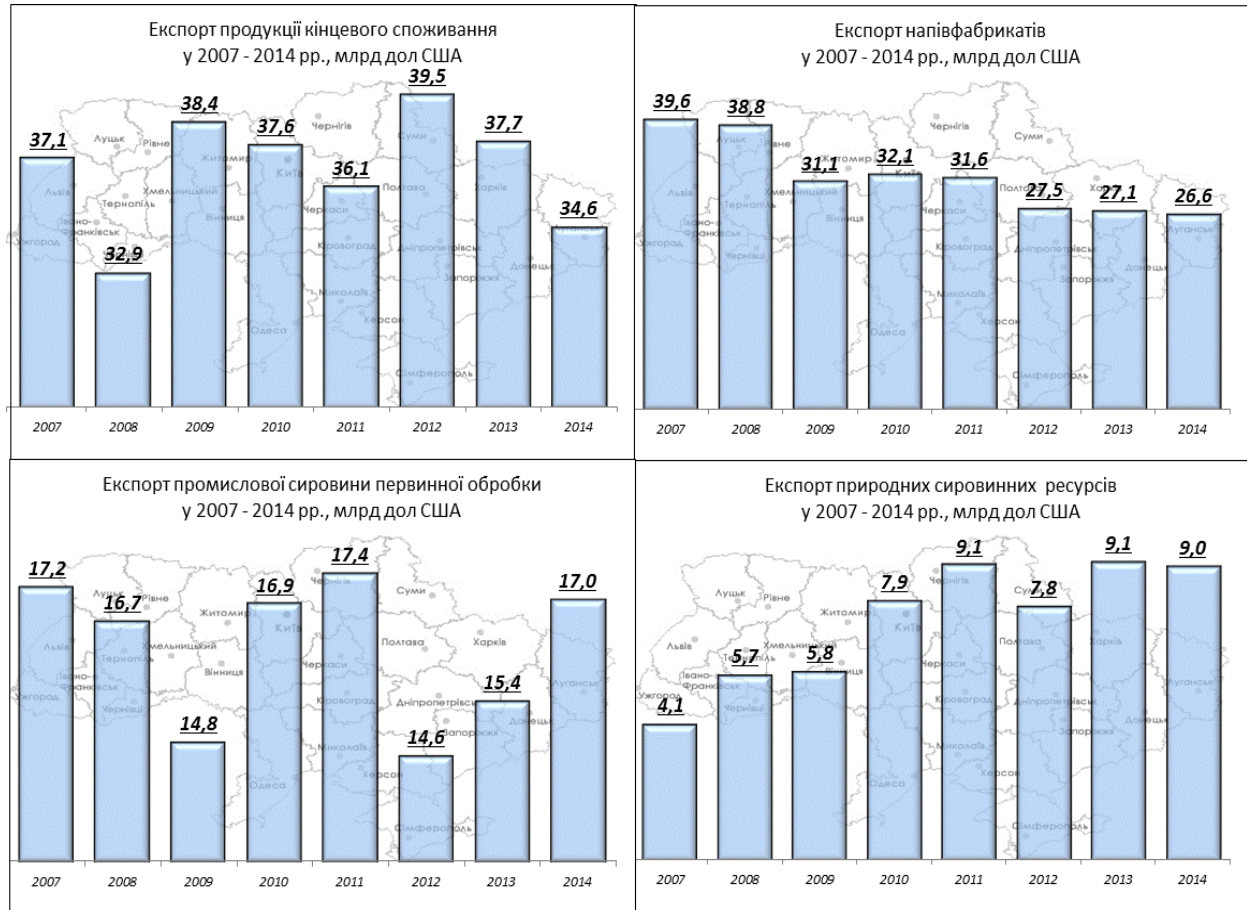

Рис. 6. Динаміка структури експорту України за рівнем переробки продукції у 2007 – 2014 рр., млрд. дол. США

Джерело: [7]

Негативним підсумком 2014 р. стало скорочення експорту на технологічних сегментах зовнішніх ринків. Як наслідок, експортери нарощують спеціалізацію на поставках товарів неповного виробничого циклу. Натепер існує проблема недостатності компенсаторного ефекту втрати ринків РФ через розширення ринків збуту в ЄС. Передусім це обумовлюється різною регіональною спеціалізацією вітчизняних експортерів. Якщо є позитивний ефект у розширенні поставок до ЄС сільськогосподарської продукції та товарів часткової переробки, натомість поки-що не має перспектив для товарів кінцевого споживання замістити втрати від витіснення з ринку країн СНД.

Вітчизняні експортери мають відносно слабкі конкурентні позиції за більшістю товарних сегментів готової продукції, при чому часто експортери конкурують на ринках із нестабільним високоеластичним попитом. Водночас за умов динамічної адаптації технічних регламентів ЄС у вітчизняну практику, вже у 2016 – 2018 рр. можна буде оцінити результати розширення режиму вільної торгівлі з ЄС в контексті опанування технологічних сегментів готової продукції.

3. Погіршення позицій українських експортерів машинобудівної галузі, що особливо простежується на майже півтора разовому відставанні від аналогічного імпорту (рис.7).

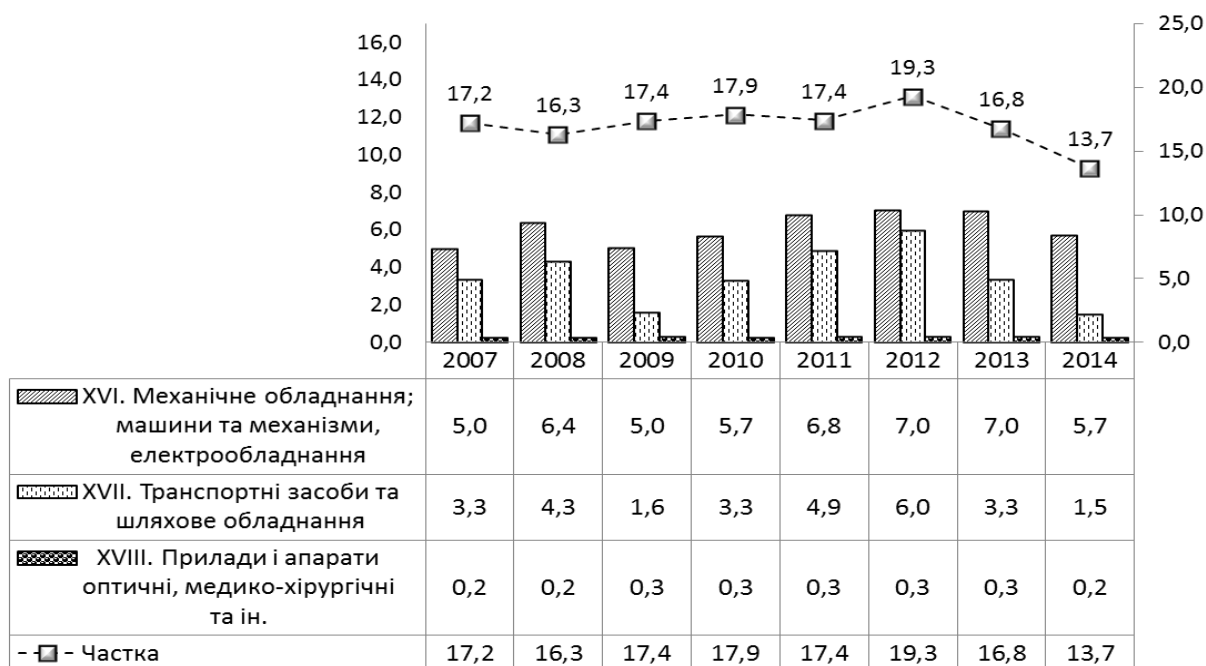

Рис.7. Динаміка експорту продукції машинобудування у 2007 – 2014 рр., млрд. дол. США та % до всього
Джерело: [7]

Частка машинобудівної продукції в загальній товарній структурі експорту скоротилась з 17,2 % у 2007 р. до 13,7 % у 2014 р. У вартісних обсягах найбільші втрати для експортерів машинобудівної продукції та приладів, припали на 2014 р., коли скорочення склало 3,2 млрд. дол. США. За підсумками 2014 р. сукупний обсяг експорту машинобудування із України склав лише 7,4 млрд. дол. США, тоді як у 2012 р. експорт досягав 13,3 млрд. дол. США.

4. Руйнація внутрішніх виробничо-коопераційних зв'язків українських експортерів через військові дії на Донбасі. Військова дестабілізація Донбасу негативно позначається на спроможності інших регіонів забезпечувати безперерйну економічну діяльність. Ситуація ускладнюється тим, що у зоні конфлікту прямо чи опосередковано концентрується чверть наявного вітчизняного експортного потенціалу. Особливістю формування регіональної структури зовнішньоторговельного обороту України є прив'язка основного обсягу товарного експорту до фактичних джерел його виробництва, а імпорту до місць митного оформлення товарів та державної реєстрації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. За попередніми оцінками це істотно вплине на загальну економічну динаміку. Серед комерційних наслідків необхідно відзначити корекцію часових меж реалізації експортних контрактів, виникнення додаткових витрат через ускладнення логістичного забезпечення, і вже незабаром – утворення стійкого дефіциту за окремими товарними позиціями, зокрема через фізичну руйнацію виробничих комплексів.

5. Зниження внутрішнього інвестиційного потенціалу для фінансування експортної діяльності. Відносно низький рівень доходів населення є ключовим чинником формування структури витрат. При скороченні реальних доходів (на 6,5 % у 2014 р. відносно попереднього року та на 13,6% у грудні 2014 р. відносно грудня 2013 р.) та прискоренні інфляції (до рекордних 24,9 % у 2014 р. відносно грудня 2013 р.) у структурі витрат

населення зростає частка поточного споживання (за попередніми даними у 2014 р. на придбання товарів і послуг населення витрачає понад 85 % доходів проти 81,7 % у 2007 р.) [9]. Таким чином населення практично не забезпечує належний рівень нагромадження ресурсів для інвестування (у 2014 р. частка витрат скерованих на приріст фінансових активів скоротилась до 5,3 % проти 6,1 % у 2007 р.).

В цьому контексті вимагає переосмислення політика розвитку ринку фінансових послуг та розбудова системи фінансових механізмів для потреб фінансування конкурентоспроможного потенціалу економіки. Нерозвиненість фінансового сектору України, ринку фінансових послуг та фінансової інфраструктури утворює згортання конкурентних переваг вітчизняним виробникам. В цьому контексті для України на державному рівні важливо забезпечити:

- активізацію внутрішніх інвестиційних процесів орієнтованих на мобілізацію внутрішнього потенціалу на основі підвищення рівня довіри, зокрема за рахунок державних гарантій при застосуванні відповідних фінансових механізмів;
- осучаснення фінансових механізмів розвитку та стимулювання конкурентоспроможних підприємств. Проблемою для України є відставання від сучасних прогресивних фінансових технологій та механізмів, які дозволяють залучати довгострокові кошти на привабливих умовах. Опрацювання потребує ініціатива із створення Національної програми гарантування кредитів, яка дозволить застосовувати державні гарантії для спеціально відібраних проектів;
- модернізацію стратегії співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями, визначивши пріоритетним створення фінансових механізмів для інвестиційних цільових державних програм та проектів. У цьому аспекті ефективним виглядає створення як тимчасових так і постійно діючих фінансових механізмів за участю держави та МФО. Тут можлива рівноцінна фінансова участь у статутному капіталі для забезпечення довгострокового фінансування пріоритетних проектів, насамперед у сфері машинобудування, у т.ч. сільськогосподарського, модернізаційних проектів житлово-комунального господарства та ін.

Зважаючи на те, що експорт для України у найближчі роки залишатиметься одним з ключових джерел зростання вітчизняного ВВП, існує потреба осучаснення пріоритетів забезпечення національних інтересів у зовнішньоекономічному співробітництві України, виявлення актуальних проблем забезпечення конкурентоспроможності експортерів та розроблення дієвих механізмів протидії викликам і загрозам економічній безпеці у зовнішньоекономічній сфері.

Потреба підвищення конкурентоспроможності національної економіки України нової концепції реалізації зовнішньоторговельного співробітництва, і в умовах військової агресії її актуальність лише підвищуватиметься.

Потрібна ідентифікація нових критеріїв забезпечення експортних переваг України, розбудова дієвої системи захисту експорту та оперативного попередження агресивних дій зовнішньоторговельних партнерів проти України, формування засад диверсифікації торговельних потоків. Формування системи швидкого реагування на економічну агресію та підтримка тиску на РФ має всебічно узгоджуватися та координуватися з іншими країнами, зокрема ЄС. Тут потрібно відзначити, що поки що не створена спільна платформа України з країнами, що підтримали санкції проти РФ, щодо координації економічних санкцій.

При цьому Україною при відновленні експортного потенціалу має бути попереджено низку деструктивних впливів:

- використання російською стороною заходів економічного та квазіекономічного характеру для подальшого обмеження доступу українських товарів на ринок РФ, ускладнення процедур доступу на російський ринок через запровадження додаткових вимог при перетині кордону, а також встановлення нетарифних обмежень в односторонньому порядку;

- спекуляцій російської сторони навколо Угоди про асоціацію з ЄС, передусім у частині технічних регламентів, а відтак загострення енергетичного та фінансового тиску з метою перегляду домовленостей між Україною та ЄС з метою примушення до відкладення її імплементації;
- можливого розхитування соціального базису на українських підприємствах з російським капіталом, призупинення діяльності таких підприємств, як інструментів тиску на офіційне керівництво країни для необхідності розширення поступок та послаблення протидії впливу РФ;
- постановки ультиматумів щодо скасування економічної блокади АР Криму з боку України, зокрема через перешкоджання вільному руху торговельних суден з акваторії Азовського моря тощо.

Важливо розуміти довгостроковість процесу врегулювання зовнішньоекономічних суперечностей, і забезпечити системну роботу по відстоюванню національних інтересів, навіть попри те, що відповідний період може тривати роками. Зважаючи на високу залежність української економіки від експорту, створення міцної інституційної платформи дозволить забезпечити проактивну позицію України у взаємовідносинах з РФ. В цьому контексті особливого значення набуває посилення рівня та кваліфікації у представництві українських експортерів, а також поглибленні роботи в міжнародних групах.

Нова модель реалізації зовнішньоекономічного розвитку України, насамперед, повинна орієнтуватись на середньо- та довгострокову диверсифікацію торговельних взаємозв'язків з РФ та випереджальний розвиток торговельних взаємовідносин з рештою світу. Зниженню залежності національної економіки від РФ, має і повинно стати стратегічним пріоритетом розвитку економічних взаємовідносин.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Експортна торгівля України виступає важливим чинником зміцнення соціально-економічної динаміки України та фактором підвищення конкурентоспроможності. Укладання низки системоутворюючих міжнародних договорів (на кшталт Угоди про асоціацію між Україною та ЄС) закріплює пріоритети розвитку зовнішньої торгівлі у формуванні моделі економічного розвитку, та виступає важливим орієнтиром реформ та інтеграції. Мінімізація зовнішньоекономічних ризиків полягає у забезпеченні умов розширення експортної торгівлі та її структурної і технологічної диверсифікації. Географічна диверсифікація експорту України виступає важливим чинником подолання моноконцентрації торгівлі з РФ та відіграє роль стратегічного напрямку формування зв'язків із провідними країнами світу.

Задля підвищення конкурентоспроможності національної економіки потрібно удосконалити напрями співробітництва з ЄС для чого потрібно орієнтуватись досягнення паритету в економічних взаємостосунках. Україні слід просувати нову філософію реалізації міждержавних економічних відносин, яка полягатиме в поступовому наближенні економічних систем з врахуванням специфіки економіки України і поступовій лібералізації взаємовідносин. Для України важливо готувати внутрішнє економічне середовище до європейських вимог конкурентоспроможності, а саме: досягнення європейського рівня продуктивності праці, прибутковості виробництва, європейського рівня заробітної плати тощо.

Суттєвих змін та коректив вимагають заходи внутрішньої політики, які мають орієнтуватись на стимулювання ділової активності, вирішення проблем низької рентабельності працюючих підприємств та підвищення продуктивності праці, збільшення доступності інвестиційних ресурсів, розвитку інфраструктури, техніко-технологічного оснащення національних виробництв, запровадження сучасних ІТ технологій, організаційно-технічної підтримки експортерів. Докорінних змін вимагають існуючі підходи щодо розширення внутрішнього ринку, в тому числі шляхом оптимізації імпортозалежності та заходів щодо підвищення платоспроможності населення.

Окремої уваги вимагають вирішення проблем, пов'язаних з людським потенціалом, а саме, розвиток управлінських кадрів, підвищенні кваліфікації

працюючого населення, стандартів та якості життя. Специфікою української промисловості є наявність незначної кількості галузей, які за рахунок вагомого наукомісткого потенціалу вже сьогодні є конкурентоспроможними на світовому ринку. Це підприємства аерокосмічної галузі та військово-промислового комплексу. Збільшення потужностей суміжних галузей та покращання соціально-економічних параметрів у країні опосередковано сприятиме їх зростанню.

Забезпечення конкурентоспроможності національних експортерів має виходити з формування та запровадження Національної концепції забезпечення конкурентоспроможності національної економіки до 2025 року, яка має передбачати цільові орієнтири структури та напрямів підвищення цінкових та якісних параметрів конкурентоспроможності вітчизняної продукції, чому мають сприяти:

- загальнонаціональна програма ресурсозбереження та підвищення продуктивності використання праці та капіталу;
- політика демонополізації економіки;
- заходи забезпечення довгострокових фінансових джерел для пріоритетів технологічної модернізації України;
- політика реалізації структурних перетворень української промисловості, в тому числі шляхом створення та локалізації в Україні сучасного виробництва товарів з високим вмістом доданої вартості та підтримки високотехнологічних галузей. При цьому важливо обмежити можливості використання українських підприємств нерезидентами для здійснення деструктивного впливу на економічну та виробничу сферу України, витіснення українських конкурентів з внутрішнього ринку тощо;
- напрями поглиблення та розширення міжнародного економічного співробітництва України не тільки з країнами ЄС, а й тими країнами, які засудили російську агресію проти України: США, Канадою, Австралією тощо. Важливим аспектом такого співробітництва має стати стимулювання розвитку науково-технологічних анклавів, розвитку кооперації, розширення проектів у сфері інфраструктури та ін.

Для України це передбачає застосування вже сьогодні ряду послідовних кроків, спрямованих на: реальне підвищення рівня продуктивності праці і його наближення до рівня не меншого ніж у країнах-нових членах ЄС, проривного скорочення ресурсовитрачання, збільшення джерел розширеного відтворення суб'єктів економічних відносин в умовах зовнішньої агресії проти України; забезпечення структурної перебудови української промисловості шляхом стимулювання ресурсозаощадження та підтримки високопродуктивних галузей з одночасним скороченням неефективних та малопродуктивних підприємств (закриття «технологій вчорашнього дня»).

Забезпечення конкурентоспроможності у зовнішньоторговельній сфері передбачає створення комплексного механізму направлено на зниження фінансових ризиків, поліпшення умов торгівлі та посилення конкурентних переваг національних виробників на міжнародному рівні. При цьому вирішальну роль мають відіграти нові технології реалізації виробничих, торговельних та фінансових зв'язків. Існує потреба переосмислення механізмів забезпечення конкурентоспроможності національних експортерів, що має бути враховано при імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. В цьому контексті важливими є заходи з адаптації вітчизняної регуляторної системи до директив ЄС.

а) розробити положення щодо *Державної агенції з експортного кредитування та страхування*, як важливого інструменту реалізації державної політики України у стимулюванні національного експорту продукції з високим вмістом доданої вартості. Джерелом капіталу відповідної установи може бути *Фонд страхування експортних кредитів*, який формуватиметься за рахунок державного бюджету. На установу доцільно покласти функції страхування короткострокових, середньострокових і довгострокових експортних кредитів, надання гарантій тощо. Доцільно розглянути можливості кредитування на розвиток так званого нового експорту, з умовою

збільшення обсягів експорту підприємства. Окремими напрямами можуть бути програми з фінансування роботи фахівців, які допомагають експортерам засвоювати і вводити надсучасні технології виробництва, що забезпечують розширення ринків збуту або підвищення якості продукції орієнтованої на європейський та інші міжнародні ринки; надання пільгових кредитів для модернізації виробництва та підвищення його конкурентоспроможності.

Система кредитування та страхування українського експорту повинна використовувати кошти як Державного бюджету України, так і кошти з інших джерел. Її діяльність спрямована на збільшення обсягів експорту, удосконалення його структури, підвищення конкурентоспроможності товарів українського походження на зовнішніх ринках та підтримку експорту товарів з високою часткою доданої вартості;

б) ініціювати розгляд питання щодо перегляду та розширення тарифних квот у зовнішньоторговельному обороті України з ЄС починаючи з 2016 р.;

в) інтенсифікувати розвиток міжнародних колективних ініціатив щодо захисту економічної безпеки у взаємовідносинах з РФ для оперативного вирішення економічних суперечностей, зокрема й тих, які виникають при порушенні цілісності митного кордону України, намаганнях створення квазі-суверенних утворень на території України. Невідкладно має бути поглиблено роботу щодо диверсифікації зовнішньоторговельних потоків України з урахуванням оновлених критеріїв економічної безпеки (на основі врахування фактору військової агресії РФ проти України). Враховуючи високу імовірність розвитку саме негативних сценаріїв розвитку подій, українська сторона має бути готова до швидких оперативних рішень за напрямами:

- переведення двосторонніх контактів на рівень міжнародного діалогу за рахунок активізації кроків щодо використання механізмів СОТ, або інших механізмів для врегулювання двосторонніх торговельних суперечок, залучення ЄС та США до переговорів з РФ щодо питань економічних відносин;
- розроблення та впровадження концептуальних засад реагування на застосування односторонніх санкцій з боку РФ. Особливе місце має бути приділено удосконаленню захисту внутрішнього ринку з метою нівелювання асиметрії нетарифних обмежень у торговельних відносинах;
- в рамках оптимізації впливу російського капіталу впровадження кількісних критеріїв присутності російського капіталу (аж до заборони) у чергових етапах приватизації вітчизняних стратегічних об'єктів, що б відповідало комплексу фінансових санкцій. Доречним також є аудит виконання вже наявних приватизаційних зобов'язань на підприємствах з російським капіталом;

г) розгортання організаційно-технічного сприяння розширенню експорту на основі підвищення конкурентоспроможності експортерів, що включатиме: запровадження інформаційно-консультаційного забезпечення (електронні та друковані ЗМІ, семінари, конференції, круглі столи, симпозіуми тощо); підтримка у розробленні та позиціюванні українських брендів на міжнародних ринках. Важливим напрямом відповідної роботи має стати впровадження інформаційно-консультаційної інфраструктури для українських експортерів та відповідної мережі для іноземних суб'єктів економічної діяльності стосовно української експортної продукції, а також інвестиційних пропозицій та проектів українських експортерів. Сприяння зовнішній торгівлі та дипломатичній підтримці на основі організації спільних проектів з урядом України, як координуючої ланки між міністерством економічного розвитку і торгівлі та комерційними організаціями, організації оперативного отримання консультацій фахівців з юридичних, кадрових і фінансових аспектів ведення бізнесу за кордоном;

д) *активізація програм державної фінансової підтримки досліджень і розробок.* Опрацювання потребує ініціатива із створення програми державної підтримки досліджень, яка б надавала фінансову допомогу як на етапі дослідження і розробки, так і

на етапі комерціалізації продукту. Відповідна установа може брати участь у процесі дослідження і розробки, допомагаючи удосконалювати продукт, процес або послугу задовго до її впровадження на ринку та фінансувати на умовах співфінансування відповідні заходи. Важливим у цьому контексті є розвиток професійної освіти і підвищення відповідної кваліфікації фахівців, що створить сприятливі умови для збільшення обсягів експорту конкурентоспроможної продукції та послуг та осучаснення виробничих технологій;

є) *просування експорту високотехнологічної продукції* має передбачити створення державної установи, насамперед, для просування авіа- та космічних продуктів та напрацювань України на міжнародні ринки. Така установа може брати участь, наприклад, у передачі та технічному розвитку цивільної, а також, військової авіації України через міжнародне співробітництво, а саме: експорту, лізингу та технічному обслуговуванні літаків, двигунів, обладнання та інших частин літака, а також спеціальних транспортних засобів; технічних консультацій, навчанні; організації виставок та авіашоу; спільному виробництві і монтажі, а також фінансуванні авіаційної логістики.

Підготовка комплексних державних рішень у сфері підвищення конкурентоспроможності національних експортерів дозволить отримати вагомий драйвер соціально-економічного розвитку України, а також скористатись потенціалом міжнародного середовища для зміцнення внутрішнього економічного розвитку. Мінімізація середньострокових ризиків (моноконцентрованої зовнішньої торгівлі з РФ, зовнішньоторговельних дисбалансів та недостатні виробничі і технологічні внутрішні можливості) значною мірою залежить від потенціалу підвищення конкурентоспроможності експортерів. Застосування цілеспрямованої державної політики у поєднанні з фінансовим потенціалом міжнародних фінансових організацій та інституційних інвесторів дозволить отримати вагомі переваги для українських експортерів.

Список використаних джерел

1. Базиліук Я. Б. Конкурентоспроможність національної економіки: сутність та умови забезпечення – К.: НІСД, 2002. – 132 с.
2. Мартинюк В. П. Фінансові аспекти розбудови митної системи в інтересах економічної безпеки України : монографія / Мартинюк В. П. – Київ : Кондор, 2011. – 326 с.
3. Шемаєва Л. Г. Властивості ресурсного забезпечення економічної безпеки підприємства / Л. Г. Шемаєва, О. М. Ляшенко // Фінанси України. – К., 2012. – № 10(83). – С. 76–83.
4. Венцовський Д. Ю. Методика оцінки впливу експортної торгівлі на стан економічної безпеки України. – Вісник Академії митної служби України. – № 2. – 2009. – С. 35-46.
5. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». – К. : НІСД, 2015. – 684 с.
6. IMF. World Economic Outlook/ Uneven Growth: Short- and Long-Term Factors, IMF April 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/pdf/text.pdf>
7. Митна статистика України. Державна фіскальна служба України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/ms/>
8. World Economic Outlook, IMF Oct.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>
9. Національні рахунки. Доходи та витрати населення. Державна служба статистики. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

References

1. Bazyliuk, Ya. B. (2002). The competitiveness of the national economy: the nature and condition of providing. Kyiv: NISD.
2. Martyniuk, V. P. (2011). Financial aspects of the development of the customs system in the interests of economic security of Ukraine. Kyiv: Kondor.
3. Shemaieva, L. H. & Liashenko, O. M. (2012). Properties resource providing economic security. Finansy Ukrainy, 10, pp. 76-83.
4. Ventskovskiy, D. Yu. (2009). Methods of assessing the impact of export trade to economic security Ukraine. Visnyk Akademii mytnoi sluzhby Ukrainy, 2, pp. 35-46.

5. The analytical report to the Annual Message of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine "On the internal and external situation of Ukraine in 2015". (2015). Kyiv: NISD.
6. World economic outlook. Uneven Growth: Short- and Long-Term Factors. (2015, April). Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/pdf/text.pdf>.
7. State Fiscal Service of Ukraine. (n.d.). Ukraine customs statistics. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/ms>.
8. World Economic Outlook. Legacies, Clouds, Uncertainties. (2014, October). Retrieved from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/pdf/text.pdf>.
9. State Statistics Service. (n.d.). National accounts. Income and expenditure. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.

VLASYUK Taras Oleksandrovykh.

PhD (in Economics), Head of education, research and methodological support,
Institute of senior executive of the
National Academy of Public Administration of
the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine

EXPORT COMPETITIVENESS FACTORS OF UKRAINE ECONOMY

Introduction. Ensuring competitiveness in the field of foreign relations priority identified in a number of policy documents of the executive power of Ukraine. The sign of progressive changes in the national economy has become a real operating system of adoption and implementation of appropriate solutions. However, implementation of this priority hampered by several obstacles including to note the procedural burden of foreign trade, insufficient financing of exports, structural problems of foreign cooperation on the background of economic recovery capabilities of Ukraine in terms of foreign aggression. With this in mind ways of increasing competitiveness in the field of foreign relations and establishing mechanisms for expanding competitive on the international market of enterprises are an urgent task. **Purpose.** The aim of article is the development of state policy of the international competitiveness of domestic enterprises export. **Methods.** Comparison, analysis and synthesis, induction and deduction, methods of structural and functional analysis, legal simulation, systematic method. **Results.** It is established that the competitiveness of domestic exporters shaped by the difficult conditions of macroeconomic and macro-financial imbalances in the national economy and the persistence of a number of destructive factors that significantly reduce the competitiveness of domestic producers. The ways of increasing competitiveness in the field of foreign relations and establishing mechanisms for expanding competitive in the foreign market production are found out. The basic trends certifying reduce the competitiveness of exporters are shown. It is proved that in order to increase the competitiveness of the national economy Ukraine should improve areas of cooperation with the EU which requires achievement oriented parity in economic relations. It is proved that the use of targeted public policies, combined with the financial capacity of international financial institutions and institutional investors will provide significant benefits for Ukrainian exporters. **Originality.** It is grounded a need of a new identification criteria ensuring export advantages of Ukraine, development of an effective system to protect export and operational prevent aggressive actions against trade partners of Ukraine, formation principles to diversify trade flows. The formation of rapid response to economic aggression and support of pressure on Russia has fully consistent and coordinated with other countries, including the EU. It should be noted that it has not yet created a common platform for Ukraine and the countries that supported sanctions against Russia, the coordination of economic sanctions. **Conclusion.** Preparation of complex of public decisions in increasing the competitiveness of domestic exporters will get a significant driver of socio-economic development of Ukraine and take advantage of potential international environment to strengthen domestic economic development. Minimizing medium risk of trade with Russia, trade imbalances and inadequate internal production and technological capabilities process depends largely of the potential of increasing the competitiveness of exporters. The use of targeted public policies, combined with the financial capacity of international financial institutions and institutional investors will provide significant benefits for Ukrainian exporters.

Key words: export competitiveness, foreign markets, foreign relations, international competitiveness.

Одержано редакцією: 01.02.2016
Прийнято до публікації: 05.02.2016